

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE KORUMA VAATLERİ VE ÇEVRE DOSTU TÜKETİM DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Prof. Dr. Veysel YILMAZ* Arş. Grv. Talha ARSLAN**

ÖZ

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin çevresel duyarlılıkları, çevreyi koruma vaatleri ve çevre dostu tüketim davranışları; öğrencilerin cinsiyetlerine, ailelerinin yaşadığı yere ve anne-baba eğitim düzeyine göre araştırılmıştır. Çalışmadan öğrencilerin, cinsiyetlerinin, ailelerinin yaşadıkları yerin ve özellikle annelerinin eğitim düzeylerinin çevresel duyarlılıklarını ve davranışlarını etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılanların çevresel duyarlılıklarının yüksek olduğu fakat çevre dostu tüketim davranışlarının ise ortalamaya yakın düzeyde kaldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel duyarlılık, Çevre dostu tüketim, Çevre koruma vaadi.

EXAMINING THE UNIVERSITY STUDENTS' ENVIRONMENTAL PROTECTION COMMITMENTS AND ENVIRONMENT-FRIENDLY CONSUMPTION BEHAVIORS

ABSTRACT

This study probes into the environmental sensitivities, environmental protection commitments and environment-friendly consumption behaviors of university students taking into consideration students' genders, their family's' place of domicile and particularly the parent's education levels. . It was found that gender, place of domicile, and particularly parent's education level were important factors in affecting students' environmental sensitivity and behavior. It can be concluded that the study participants' environmental sensitivity was high, with their environment-friendly consumption behaviors remaining at a level close to the average.

Keywords: Environmental sensitivity, Environment-friendly consumption, Environmental protection commitment.

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü, e-posta: vyilmaz@ogu.edu.tr

** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü, e-posta: mtarslan@ogu.edu.tr

1. GİRİŞ

Son zamanlarda çevresel sorunların verdiği zararların ortaya çıkması toplumda çevresel kaygıyı arttırmış ve bu durum çevre dostu tüketim davranışının gelişmesine sebep olmuştur. Çevre dostu tüketim, tüketim eyleminin her safhasında çevreye verilecek zararı en aza indirerek çevresel faydayı düşünmek olarak tanımlanabilir. Çevre dostu tüketim çevresel davranışın alt bileşenlerinden biri olarak görülebilir. Çevre dostu tüketim; ekolojik, geri dönüştürülebilir ve ihtiyacımız kadar ürünleri tüketerek sergilenebileceği gibi doğayı kirletmeyen, çevre projelerini destekleyen ve çevre dostu ürünler üreten firmaların ürünlerini satın alarak da gösterilebilir. Çevre koruma vaadi; bundan sonra gerçekleştirilecek eylemlerde çevreyi öne planda tutma konusunda söz verme olarak tanımlanabilir.

Çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları ile çevreyi koruma isteklilik düzeylerinin araştırılmasıdır. Çalışmada ayrıca, çevresel tutum ve davranış konularında cinsiyet farklılığının ve anne-baba eğitim düzeyinin etkisi de araştırılmıştır. Cinsiyetin çevre ile ilgili konularda farklılığa yol açıp açmadığı bu konuyla ilgili yürütülecek projelerin tasarlanmasında ve iyileştirme çalışmalarını planlanmasında yardımcı olacaktır. Eğitim-öğretim sistemindeki karar vericiler için gelecekte daha çevreci bireylerin yetişmesi için şimdi üniversite öğrencisi olan bireylerin çevreyle ilgili tutumları hakkında bilgi sahibi olmaları faydalı olacaktır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde konuyla ilgili genel bilgilerle birlikte literatürde yer alan çalışmalardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde literatür taraması, üçüncü bölümde araştırmada kullanılan yöntem ve materyal anlatılmış, dördüncü bölümde bulgular verilmiş ve son olarak da beşinci bölümde sonuç ve bunlara ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bir çok araştırmacı, 1962 yılında yayınlanan Rachel Carson' un "Silent Spring" adlı kitabını ekolojik devrimin başlangıcı olarak görmektedir. Bu tarihlendirme sembolik bir değer taşısa da 1960' lı yılların son döneminde başlayan ekolojik bilinçlenmenin, 1970' li yıllarda kitlesel harekete dönüştüğü söylenebilir(Önder, 2009, s. 603). Bhate ve Lawler (1997) psikolojik ve demografik değişkenlerin(yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık gelir, meslek, v.b.) çevresel davranış üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu saptamıştır. Ayrıca Fuji(2006), bireylerin çevresel tutumlarının çevresel davranışa geçmesinde davranışın algılanan kolaylığının etkili olduğunu belirtmiştir.

Literatürde çevreyle ilgili tutum ve davranışların zamana göre değişkenliğinin incelendiği veya ülkeler arası karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalar mevcuttur. Iizuka(2000), gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülke vatandaşlarının çevresel konular hakkında farklı görüşlere sahip olduğunu belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerde çevreyi koruma sorumluluğunun devlete ait olduğu, gelişmekte olan ülkelere ise bu sorumluluğun vatandaşa ait olduğu fikri yaygındır. Van Liere ve Dunlap(1981) yaş değişkeninin çevresel kaygı üzerinde etkili olduğunu saptamış ve gençlerin çevresel konuları tartışmaya daha açık olduğunu belirtmiştir. Mohai ve Twight(1987), yaş değişkeninin çevresel kaygı üzerinde direkt etkisinin, eğitim ve yaşanılan yer gibi değişkenlerin ise dolaylı etkilerinin olduğunu saptamıştır.

Birçok çalışmada cinsiyet-çevre ilişkisinin sosyal rol ve kültürel farklılık faktörlerinden etkilendiği saptanmış ve bu ilişkinin zamana göre değişkenlik gösterebileceği belirtilmiştir. Genellikle kadınların erkeklere oranla potansiyel olarak daha çevreci olduklarını belirten çalışmalar da mevcuttur(Stern, Dietz ve Kalof, 1993; Iizuka, 2000). Erkekler ekonomik konular hakkında kaygılanırken, kadınların çevre konuları hakkında daha çok kaygılandığı bazı araştırmacılar tarafından saptanmıştır(Passino & Lounsbury, 1976; Van Liere ve Dunlap, 1981; Iizuka, 2000). Şener ve Hazer(2008) kadınların evrenselcilik ve iyilik severlik davranışları ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında aynı yönlü pozitif ilişki olduğunu belirtmiştir. Çabuk, Nakıboğlu ve Keleş(2008) yaptıkları çalışmada tüketicilerin demografik özelliklerinin çevresel davranışın alt boyutu olan yeşil ürün satın alma davranışı üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarını inceleyen Ayyıldız ve Genç(2008) öğrencilerin çoğunluğunun yeşil pazarlama konusundaki davranışlarının genel olarak sürekli ve sistemli değil, zaman zaman ortaya çıkan davranışlar olduğunu belirtmiştir. Aracıoğlu ve Tatlıdil (2009) yaptıkları çalışmada tüketicilerin çevre kirliliği ve çevrenin korunmasına yönelik bilinç düzeyinin, satın alma davranışlarını etkilediğini saptamıştır.

Anne ve babanın çevre konuları hakkında etkisinin araştırıldığı çalışmalarda annelerin çevresel konularda babalara oranla daha ilgili ve endişeli olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın sosyal hayattaki rollerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Anne ailenin refahı ve sağlığı ile ilgili konular hakkında(bu konular yerel çevre şartlarının kalitesiyle alakalıdır örneğin su, hava, katı atıklar) endişe duyarken, baba ailenin maddi ve ekonomik konuları hakkında kaygı duymaktadır(George ve Southwell, 1986; Dietz, Stern ve Guagnano, 1998). Ayrıca eğitim-çevre ilişkisinin varlığını saptayan ve eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin çevresel konularda daha bilgili olduğu ve dolayısıyla çevresel konularla ilgili kaygılarının arttığını belirten çalışmalarda literatürde mevcuttur(Kohut ve Shriver, 1989; Vining ve Ebro, 1990; Mainieri ve ark., 1997).

3. METHOD

3.1. Amaç ve Önem

Çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları ile çevreyi koruma isteklilik düzeylerinin araştırılmasıdır. Çalışmanın alt amaçları ise, öğrencilerin “Çevre Koruma Vaadi(A)”, “Çevre Dostu Tüketim(B)”, “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” konularındaki tutum ve davranışlarının cinsiyetlerine, ailelerinin yaşadıkları yere ve anne- babalarının eğitim düzeylerine göre değişip değişmediğinin araştırılmasıdır.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çevre ile ilgili tutumları ve çevreyi korumaya ilişkin vaatleri incelenmiştir. Hem bugün hem de gelecekte doğanın korunması amacıyla bilinçli ve duyarlı toplum planlanması için gelecekteki nesilleri yetiştirecek olan üniversite öğrencilerinin çevreyle ilgili tutum ve davranışlarının bilinmesi önemlidir. Araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin çevreyle ilgili tutum ve davranışlarının incelenmesinin en önemli sebeplerinden biri de bu kişilerin geleceğin ebeveynleri olarak gelecek nesilleri yetiştirecek olmalarıdır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelenerek üniversite öğrencilerinin çevreyle ilgili olumlu ve olumsuz tutumları betimlenecek ve düzeltilmesi gereken olumsuz tutumlar varsa belirlenmeye çalışılacaktır. Üniversite eğitimi esnasında saptanan çevreyle ilgili olumsuz tutum ve davranışların giderilmesi için panel, konferans gibi etkinlikler düzenlenebilir, hatta seçmeli ders konulması düşünülebilir

3.2. Örneklem

Bu araştırmanın ana kitlelerini Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem hacminin belirlenmesinde “Kabul edilebilir hata düzeyini esas alan yöntem” kullanılmıştır. Ana kitledeki çevresel duyarlılık, tutum ve davranışlara ilişkin oranlar bilinmediği için p ve q değerleri 0,5 alınmış ve mümkün en büyük örneklem hacmine ulaşılmıştır. Anketin uygulanacağı birim sayısı, $n = \frac{z^2 pq}{d^2}$ formülü yardımıyla hesaplanan denklemde; 0,05 anlamlılık düzeyinde $z=1,96$; $d(\text{duyarlılık})=0,05$ ve p ve q değerleri 0,5 olmak üzere örneklem hacmi 384 olarak hesaplanmıştır. Anket 2009–2010 öğretim yılında(Mayıs 2010) Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde öğrenim gören rassal olarak seçilen 500 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Cevaplanan anketlerin incelenmesinden sonra 23 tanesinin hatalı ya da eksik doldurulduğu tespit edilmiş ve analize dâhil edilmemiştir.

3.3. Ölçme Aracı

Araştırmaya başlamadan önce hazırlanan ölçek rassal olarak seçilen 60 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Pilot çalışma sonucunda anlaşılmayan ifadeler çıkarılarak ölçeğe son hali verilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçek üç farklı boyuttan oluşmaktadır(Çevre Koruma Vaadi(A), Çevre Dostu Tüketim(B), Çevresel Duyarlılık(C1)/Duyarsızlık(C2)). “Çevre Koruma Vaadi” boyutu yeni geliştirilmiştir. Bu boyut geliştirilirken çevresel tutum ve davranış soruları geleceğe yönelik söz verme şeklinde tasarlanmıştır. Bu boyutta bireyin çevreyle ilgili konularda kendine söz verebilme düzeyi ortaya konmak istenmektedir. Bu boyut için öncelikle bir pilot uygulama yapılmış ve bu uygulama sonucunda ifadeler son hali verilmiştir. “Çevre Koruma Vaadi” 20 ifadeden oluşmaktadır ve 5’ li Likert tekniği kullanılarak hazırlanmıştır(1.Kesinlikle Söz Veremem, 2.Söz Veremem, 3.Kararsızım, 4. Söz Veririm, 5.Kesinlikle Söz Veririm). “Çevre Dostu Tüketim” boyutu 7 ifadeden oluşmaktadır ve 5’ li Likert tekniği kullanılmıştır(1.Hiçbir Zaman, 2.Bazen, 3.Ara Sıra, 4.Sıklıkla, 5.Her Zaman). “Çevresel Duyarlılık/Duyarsızlık” boyutu 12 ifadeden oluşmaktadır ve 5’ li Likert tekniği kullanılarak hazırlanmıştır(1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle Katılıyorum). “Çevre Dostu Tüketim” ve “Çevresel Duyarlılık/Duyarsızlık” boyutları; Fraj & Martinez (2007), Tilikidou & Delistavrou (2008), Yılmaz, Çelik & Yağizer (2009) çalışmalarından faydalanılarak hazırlanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini araştırmak için Cronbach Alpha(α) değerlerine bakılmış güvenilirliği bozduğu düşünülen ifadeler ölçekten çıkarılmıştır. Tablo2’ de boyutlara ilişkin Cronbach Alpha(α) değerleri verilmiştir. Güvenilirlik analizinden sonra açıklayıcı faktör analizi(AFA) uygulanmış ve faktör yükü 0,40’ ın altında olan ifadeler ölçekten çıkartılmıştır. Tablo1’ de ölçekte yer alan “Çevre Koruma Vaadi” boyutu içerisindeki tüm ifadelerle ilişkin bulgular verilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılanların %40,9’ u kadınlardan ve %50,1’ i ise erkeklerden oluşmaktadır. Annenin eğitim düzeyi dikkate alındığında, katılımcıların %26,8’ i ilköğretim, %40,7’ si orta öğretim ve %32,5’ i ise üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları yer dikkate alındığında %69,4’ ü şehirde, %23,3’ ü ilçede ve %7,3’ ün ise köyde yaşadığı saptanmıştır.

Araştırmada kullanılan faktörler dikkate alındığında “Çevre Koruma Vaadi(A)”, “Çevre Dostu Tüketim(B)”, “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” faktörlerinin ortalamaları sırasıyla 3,54, 3,07, 4,08 ve 2,12 olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılanların çevresel duyarlılıklarının yüksek olduğu fakat çevre dostu tüketim davranışlarının ise ortalamaya yakın düzeyde kaldığı söylenebilir.

Cinsiyet değişkeni dikkate alındığında “Çevre Koruma Vaadi(A)”, “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” faktörlerinde anlamlı etkiye sahip olurken “çevre dostu tüketim(B)” faktöründe anlamlı etkisinin olmadığı saptanmıştır(Tablo3).

Tablo 1. Çevre Koruma Vaadi İçerisindeki Tüm İfadeler

İfadeler	Ortalamalar				
	Cinsiyet		Anne Eğitim Düzeyi		
	Kadın	Erkek	İlköğretim	Lise	Üniversite
a1.Ağaç dikme etkinliklerine katılacağıma	3,56	3,31	3,38	3,29	3,60
a2.Geri dönüştürülebilmesi için tüketilen ürünlerin atıklarını ayırarak atacağıma	3,90	3,51	3,71	3,56	3,77
a3.Doğayı kirletenleri ilgili kuruluşa şikâyet edeceğime	3,36	3,14	3,27	3,08	3,38
a4.Yakın çevremdekileri gereksiz tüketim yapmamaları konusunda uyaracağıma	3,87	3,64	3,83	3,57	3,87
a5.Park ve bahçelerde çiçek ve ağaçlara zarar verenleri uyaracağıma	3,85	3,56	3,70	3,60	3,74
a6.Doğayı tehdit edenlerle mücadele edeceğime	3,70	3,41	3,54	3,45	3,62
a7.Yaşadığım çevreye ve içindekilere karşı şiddet ve saldırganlık yapmayacağıma	4,19	3,89	4,08	3,98	3,99
a8.İş ve özel yaşamımda ekonomik kaygılarla çevreme dolaylı ve dolaysız olarak zarar vermeyeceğime	3,96	3,72	3,81	3,75	3,92
a9.Yaşadığım çevreyi daha yaşanılır hale getirmek için elimden geleni yapacağıma	3,96	3,86	4,01	3,84	3,89
a10.Çevreyi temizleme kampanyalarına katılacağıma	3,44	3,07	3,14	3,05	3,50
a11.Dünya kaynaklarının sınırlı olduğunu düşünerek bu kaynakların sorumsuzca yok edilmesine karşı çıkacağıma	3,95	3,72	3,88	3,71	3,90
a12.Kirliliğin kaynağında yok edilmesi için gereksiz tüketim yapmayacağıma	3,91	3,68	3,83	3,68	3,85
a13.Yerine yenisini koyamayacağımız için yer altında bulunan petrol, kömür, doğalgaz ve madenler gibi yenilenemeyen kaynaklardan üretilen ürünleri tasarruflu olarak kullanacağıma	3,91	3,68	3,95	3,64	3,8
a14.Damlayan musluk gördüğümde kapatacağım/tamir edeceğime	4,32	4,07	4,31	4,12	4,16
a15.Gereksiz yere yanan lambaları kontrol ederek kapatacağım	4,32	4,15	4,35	4,15	4,20
a16.Ders çalışırken kâğıtların arkasını da kullanacağıma	4,28	3,96	4,15	4,04	4,11
a17.Doğayı kirletenleri uyaracağıma	3,74	3,53	3,66	3,52	3,70
a18.Tema gibi doğa ve çevre örgütlerine aktif olarak üye olacağıma	3,33	2,94	2,97	2,94	3,41
a19.Doğa ve insanlar için gönüllü olarak çalışacağıma	3,57	3,06	3,23	3,11	3,49
a20.Gelecek kuşaklara daha temiz bir dünya bırakmak için bu sözleşmenin maddelerine uyacağıma	3,96	3,66	3,87	3,66	3,88

Tablo 2. Faktörler ve İçerdikleri İfadeler

Faktörler / Cronbach Alpha(α) / Ortalama	Ortalama	Faktör Yükleri	Varyans Açıklama Oranı
Çevre Koruma Vaadi(A)/ Cronbach Alpha(α)= 0,708 /Ortalama= 3,54			
a1. Ağaç dikme etkinliklerine katılacağıma(Hiç olmasa yılda bir ağaç dikeceğime).	3,41	0,719	%14,06
a2. Geri dönüştürülebilmesi için tüketilen ürünlerin atıklarını ayrılarak atacağıma.	3,67	0,673	
a3. Doğayı kirletenleri ilgili kuruluşlara şikâyet edeceğime.	3,23	0,660	
a4. Yakın çevremdekileri gereksiz tüketim yapmamaları konusunda uyaracağıma.	3,74	0,654	
a5. Park ve bahçelerde ağaç ve çiçeklere zarar verenleri uyaracağıma.	3,66	0,406	
Çevre Dostu Tüketim (B) / Cronbach Alpha(α)= 0,716 /Ortalama= 3,07			
b1. Yenilenebilir hammaddelerden üretilmiş ürünleri tercih ediyorum.	3,14	0,757	%14,17
b2. Geri dönüştürülebilir ambalajlı ürünleri satın alıyorum.	3,31	0,692	
b3. Pahalı olsa da ekolojik ürünleri satın alıyorum.	2,76	0,687	
b4. Çevre projelerini destekleyen firmaların ürünlerini satın alıyorum.	3,08	0,608	
Çevresel Duyarlılık(C1)/ Cronbach Alpha(α)= 0,784 /Ortalama= 4,08			
c1.1. Fabrikaların atıklarının, çevre kirliliğine sebep olması beni sinir ediyor.	3,95	0,771	%16,23
c1.2. Çevre kirliliği beni endişelendiriyor.	4,20	0,745	
c1.3. Hava kirliliğinin benim ve ailem üzerindeki etkileri hakkında kaygı duyuyorum.	4,02	0,711	
c1.4. Çevre kirliliğinin dünyayı yaşanılmaz bir ortama sürükleyeceğinden korkuyorum.	4,15	0,690	
Çevresel Duyarsızlık(C2) / Cronbach Alpha(α)= 0,814 /Ortalama= 2,12			
c2.1. Su ve deniz kirliliği gibi konular hakkında asla ciddi bir kaygı duymam.	2,08	0,853	%14,43
c2.2. Hayvanların ve bitkilerin yok olması ile birlikte Dünya' ya bir şey olacağına inanmıyorum.	2,09	0,804	
c2.3. Çevre sorunlarının abartıldığını düşünüyorum.	2,18	0,800	
KMO = 0,85	Toplam Varyans Açıklama Oranı = %58,89		

Araştırmaya katılanların ailelerinin yaşadığı yer dikkate alındığında “Çevre Dostu Tüketim(B)”, “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” faktörlerine ilişkin “il” ve “ilçe” de yaşayanların ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı fakat “köyde” yaşayanlar ile “il” ve “ilçe” de yaşayanların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır.

Annelerinin eğitim düzeyi dikkate alındığında “Çevre Koruma Vaadi(A)”, “Çevre Dostu Tüketim(B)”, “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” faktörlerine ilişkin eğitim düzeyi “ilköğretim”, “ortaöğretim” ve “üniversite” olanların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Annesinin eğitim düzeyini “üniversite” olan öğrenciler “ilköğretim” ve “ortaöğretim” olanların “Çevre Koruma Vaadine(A)” ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. “Cinsiyet”, “anne eğitim düzeyi”, “baba eğitim düzeyi” ve “ailenin yaşadığı yer” gibi demografik değişkenlere ilişkin ANOVA sonuçları Tablo3’ te verilmiştir.

Tablo 3. Demografik Değişkenlerin Faktör Ortalamaları Üzerindeki Etkisi

		Annenin eğitim durumu			F istatistiği
		İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Faktörler	A	3,58	3,42	3,67	6.57**
	B	3,07	2,94	3,23	6.74***
	C1	3,98	4,22	4,08	5.24**
	C2	1,81	2,12	2,37	9.87***
		Babanın eğitim durumu			F istatistiği
		İlköğretim	Ortaöğretim	Üniversite	
Faktörler	A	3,64	3,51	3,53	1.23 ^{N.S.}
	B	3,16	3,01	3,08	1.26 ^{N.S.}
	C1	4,29	4,11	3,98	7.56***
	C2	1,84	2,03	2,29	6.56**
		Ailenin yaşadığı yer			F istatistiği
		Köy	İlçe	Şehir	
Faktörler	A	3,46	3,51	3,56	0.58 ^{N.S.}
	B	3,39	3,06	3,04	3.77*
	C1	3,67	4,09	4,12	7.69***
	C2	2,69	2,06	2,08	5.50**
		Cinsiyet		t istatistiği	
		Kadın	Erkek		
Faktörler	A	3,71	3,43	4.54***	
	B	3,13	3,03	1.42 ^{N.S.}	
	C1	4,24	3,97	4.45***	
	C2	1,99	2,20	-2.14*	
F ve t istatistikleri anlamlık düzeyleri: ***p < 0.001 **p < 0.01 *p < 0.05					
N.S. : istatistiksel olarak anlamsız (Non significant)					

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Cinsiyet değişkeni dikkate alındığında erkeklerin çevresel duyarlılıkta kadınlardan daha yüksek ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. Doğayı korumaya söz verme konusunda erkeklerin kadınlara oranla daha isteksiz ve ilgisiz oldukları sonucu dikkat çekmektedir(Tablo3: $t=4,54$, $p<0,01$). Bazı araştırmacılar kadınların yerel çevresel konular hakkında erkeklere oranla daha ilgili olduklarını fakat ulusal çevre konularında bu farklılığın azaldığını saptamıştır. Ayrıca kadınların çevreyi koruma adına politik hareketlere katılmalarının erkeklerden az olduğu belirtilmiştir(Mohai ve Twight, 1987; Stern, Dietz ve Kalof, 1993; Iizuka, 2000). Çevre dostu tüketim ve çevresel duyarlılık konularında öğrencilerin ailelerinin yaşadığı yerin anlamlı bir etkisinin olduğu (Tablo3: sırasıyla $F=3,77$, $p=0,02$, $F=7,69$, $p<0,01$), özellikle şehirde yaşayan ailenin çocuklarının çevre koruma vaadi ve çevresel duyarlılık ortalamalarının diğerlerine göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencinin üniversite eğitimine kadar ailesinin yanında hayatını devam ettirdiği kabul edilebilir.

Öğrencinin üniversite hayatına kadar yaşamını sürdürdüğü ortamın, çevreyle ilgili tutumları üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Burada asıl sorgulanması gereken; “Bu etki ne kadar süre devam ediyor?”, “Öğrenci çevre konularına ait tutum ve davranışları üniversiteye hayatına başladıktan 4 yıl sonra değişiyor mu?” ve “Değişim varsa olumlu yönde mi olumsuz yönde mi ve bu değişim nasıl yönetilebilir?” sorularıdır. Yukarıda ifade edilen soruların ayrıntılı cevaplarına ulaşmak bu çalışmanın kapsamında yer almamakta, ayrı bir araştırma konusu olabileceği değerlendirilmektedir.

Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi yükseldikçe “Çevre Koruma Vaadi(A)” ve “Çevre Dostu Tüketim(B)” faktör ortalamalarının da yükseldiği saptanmıştır. Çevre koruma vaadi, çevre dostu tüketim ve çevresel duyarlılık faktörleri üzerinde annenin eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğu(Tablo3: sırasıyla $F=6,57$, $p<0,01$, $F=6,74$, $p<0,01$, $F=5,24$, $p<0,01$) önemli bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Babalarının eğitim düzeyinin “Çevre Koruma Vaadi(A)” ve “Çevre Dostu Tüketim(B)” üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı(Tablo3: sırasıyla $F=1,23$, $p=0,29$, $F=1,26$, $p=0,28$), “Çevresel Duyarlılık(C1)” ve “Çevresel Duyarsızlık(C2)” faktörlerinde ise anlamlı bir etkiye

sahip olduğu (Tablo3: sırasıyla $F=7,56, p<0,01, F=6,56, p<0,01$) saptanmıştır. Analiz sonucunda, anne ve babanın eğitim düzeylerinin öğrencilerin çevreyle ilgili tutum ve davranışları üzerinde farklı etkiler gösterdiği bulunmuştur. Bu farklılığın, anne ve babanın sosyal hayattaki rollerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar bu farklılığı “Anne ailenin refahı ve sağlığı ile ilgili konular hakkında(bu konular yerel çevre şartlarının kalitesiyle alakalıdır örneğin su, hava, katı atıklar) endişe duyarken, baba ailenin maddi ve ekonomik konuları hakkında kaygı duymaktadır” şeklinde ifade etmiştir(George ve Southwell, 1986; Dietz, Stern ve Guagnano, 1998).

Tablo1’ de verilen “Çevre Koruma Vaadi” boyutuna ait tüm ifadelerde kadınların erkeklerden daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. En küçük ortalamaların “a3.Doğayı kirletenleri ilgili kuruluşa şikâyet edeceğime” ve “a18.Tema gibi doğa ve çevre örgütlerine aktif olarak üye olacağıma” ifadelerine, en yüksek ortalamaların ise “a14.Damlayan musluk gördüğümde kapatacağıma/tamir edeceğime” ve “a15.Gereksiz yere yanan lambaları kontrol ederek kapatacağıma” ifadelerine ait olduğu belirlenmiştir. Bu ifadelerde belirtilen davranışların algılanan kolaylıklarının ortalamalar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç, Fuji(2006) çalışmasındaki bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerinin, ailelerinin yaşadığı yerlerin ve özellikle annelerinin eğitim düzeyinin çevresel duyarlılık, doğayı korumaya söz verme ve çevre dostu tüketim konularında farklılığa neden olduğu görülmüştür. Burada asıl dikkati çeken bulgu, özellikle babanın aksine, annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin çevre koruma vaadi ve çevresel davranışlarında anlamlı olarak etkilemesinin belirlenmiş olmasıdır. Annesinin eğitim düzeyin üniversite olan öğrencilerin ilköğretim olanlara kıyasla çevre korumaya daha gönüllü olduğu, bununla birlikte çevre dostu tüketim davranışı sergileme sıklığının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin annelerinin öğretim düzeyi yükseldikçe çevreyi koruma ve geliştirme vaatleri de yükselmektedir. Özellikle üniversite mezunu anneye sahip öğrenciler çevreci örgütlere üye olarak aktif bir çevreci olmaya söz vermektedirler. Cinsiyete göre Tablo1 incelendiğinde kadınların çevre koruma vaatleri ile anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin vaatleriyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu sonuç kadınların daha çevreci olma eğiliminde olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe bu eğilimde de artış olduğu değerlendirilmektedir. Çalışma sonucunda, geleceğin anneleri olan kız çocuklarının üniversite eğitimi için desteklenmelerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yürütülen doğa koruma programlarında kız çocuklarının üniversite eğitimi alabilmeleri için ek kaynaklar ayrılması gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aracıoğlu, B. ve Tathdil, R. (2009).** Tüketicilerin satın alma davranışında çevre bilincinin etkisi. *Ege Bakış*, 9(2), 2009, 435-461.
- Ayyıldız, H. ve Genç, K. Y. (2008).** Çevreye Duyarlı Pazarlama: Üniversite Öğrencilerinin Çevreye Duyarlı Pazarlama Uygulamaları ile İlgili Tutum Ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 2008.
- Bhate, S. ve Lawler, K. (1997).** Environmentally friendly products: factors that influence their adoption. *Technovation*, 17(8), 457-465.
- Çabuk, S., Nakıboğlu, B. ve Keleş, C. (2008).** Tüketicilerin Yeşil (Ürün) Satın Alma Davranışlarının Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 2008, 85-102.

- Dietz, T., Stern, P. ve Guagnano, G. (1998).** Social structural and social psychological bases of environmental concern. *Environment and Behaviour*, 30, 450-471.
- Fraj, E. ve Martinez, E. (2007).** Ecological consumer behaviour: an empirical analysis, *International Journal of Consumer Studies*, 31, 26-33.
- Fujii, S. (2006).** Environmental concern, attitude toward frugality, and ease of behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 26, 262-268.
- George, D. L. ve Southwell, P. L. (1986).** Opinion on the Diablo Canyon nuclear power plant: The effects of situation and socialization. *Social Science Quarterly*, 67, 722-735.
- Iizuka, M. (2000).** Role of environmental awareness in achieving sustainable development. Prepared for the project "Enhancement of citizen's awareness in formulation of pollution control policies in major Latin American Cities, Environment and Human Settlements Division of ECLAC, with the support from the Government of Japan.
- Kohut, A. ve Shriver, J. (1989).** Environment Regaining a Foothold on the National Agenda. Gallup Report, no. 285.
- Mainieri, T., Barnett, E. G., Valdero, T. R., Umpan, J. B. ve Oskamp, S. (1997).** Green buying: the influence of environmental concern on consumer behaviour. *The Journal of Social Psychology*, 137(2), 189-204.
- Mohai, P. ve Twight, B. (1987).** Age and environmentalism: an elaboration of the Buttel Model Using National Survey Evidence. *Social Science Quarterly*, 68, 798-815.
- Önder, T. (2009).** Yeşil siyaset. M. Türköne, Ö. Çaha, T. Önder, B. B. Özipek, H. Çetin, H. E. Beriş, et al. içinde, *Siyaset* (s. 603). İstanbul: Opus Yayınları.
- Passino, E. M. ve Lounsbury, J.W. (1976).** Sex differences in opposition to and support for construction of a proposed nuclear power plant. In L. M. Ward, S. Coren, A. Gruft, & J. B. Collins (Eds.), *The behavioral basis of design*, Book 1 (pp. 1-5). Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson, & Ross.
- Stern, P., Dietz, T. ve Kalof, L. (1993).** Value orientations, gender, and environmental concern. *Environment and Behaviour*, 25(5), 322-348.
- Şener, A., Hazer, O. (2008).** Values and Sustainable Consumption Behavior of Women: A Turkish Sample. *Sustainable Development*, 16(5), 291-300.
- Tilikidiou, I. ve Delistavrou, A. (2008).** Types and influential factors of consumers' non-purchasing ecological behaviors. *Business Strategy and the Environment*, 18, 61-76.
- Van Liere, K. ve Dunlap, R. (1981).** Environmental concern: does it make a difference how it's measured? *Environment and Behaviour*, 13(6), 651-676.
- Vining, J. R. ve Ebro, A. (1990).** What makes a recycler? A comparison of recyclers and non-recyclers. *Environment and Behaviour*, 22, 56-73.
- Yılmaz, V., Çelik, H. E. ve Yağizer, C. (2009).** Çevresel duyarlılık ve çevresel davranışın ekolojik ürün satın alma davranışına etkilerinin yapısal eşitlik modeliyle araştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-14.

